

مدیریت ورزشی _ پاییز ۱۳۹۳
دوره ۶، شماره ۳، ص: ۴۹۳ - ۵۰۹
تاریخ دریافت: ۱۶ / ۱۲ / ۹۱
تاریخ پذیرش: ۲۸ / ۰۲ / ۹۲

شیوه های احیا، ترویج و ارتقای ورزش ها و بازی های بومی و محلی در کشور^۱

افشار هنرور^{*}، فرزاد غفوی^۲، احسان ططری حسن گاوبار^۳، حجت اله لطیفی^۴

۱. استادیار، گروه تربیت بدنی دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی، تهران، ایران؛ ۲. دانشیار، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران؛ ۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، مدیریت ورزشی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران؛ ۴. کارشناس ارشد، تربیت بدنی و عضو هیأت علمی دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی، تهران، ایران

چکیده

این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی است که به صورت پیمایشی انجام گرفته است. نمونه آماری شامل ۲۹۸۳ نفر از دست‌اندرکاران هیأت‌های ورزش همگانی و ورزش روستایی و عشایری سراسر کشور، اعضای هیأت علمی رشته تربیت بدنی دانشگاه‌های سراسر کشور و متخصصان و کارشناسان ورزشی شاغل در سازمان‌ها و دانشگاه‌های کشور بود. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته‌ای بود که روایی آن با استفاده از نظرهای محققان و صاحب‌نظران و پایایی آن از طریق تحقیق راهنما تأیید شد (آلفای کرونباخ=۰/۷۷). داده‌ها توسط روش‌های آمار توصیفی و نیز تحلیل عاملی تأییدی و نرم‌افزارهای SPSS و LISREL تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد که "سادگی پرداختن به بازی‌های بومی" و "عدم نیاز به امکانات و فضای خاص" مهم‌ترین جنبه‌های مثبت ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی‌اند. همچنین "نبود برنامه‌ریزی" و "عدم برگزاری مسابقات منظم" از مهم‌ترین موانع توسعه این ورزش‌ها بودند. براساس نتایج تحلیل عاملی تأییدی «آموزش معلمان تربیت بدنی»، «اجرا در قالب درس تربیت بدنی در مدارس و دانشگاه‌ها» و «ترویج در دانشکده‌های تربیت بدنی» راهکارهایی بودند که بیشترین اهمیت را در متغیر ترویج داشتند. در متغیر ارتقای راهکارهای «تهیه طرح جامع ورزش‌های بومی و محلی» و «افزایش بودجه این بخش» دارای بیشترین اهمیت بودند. همچنین راهکارهای «آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها» و «آموزش و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها» به ترتیب اهمیت بیشتری در متغیر احیا داشتند.

واژه‌های کلیدی

احیا، ارتقا، ایران، بازی‌های بومی و محلی، ترویج.

۱. این پژوهش با حمایت مالی دفتر برنامه ریزی، آموزش و تحقیقات وزارت ورزش و جوانان انجام گرفته است.

* نویسنده مسئول: تلفن: ۰۹۱۲۳۵۶۰۳۱
Email: afshar.honarvar@kntu.ac.ir

مقدمه

بررسی‌های تاریخی نشان می‌دهد ورزش و بازی، جزء تفکیک‌ناپذیر زندگی اجتماعی انسان است و با توجه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی هر منطقه بازی‌ها و ورزش‌هایی رواج دارد که در بسیاری موارد نفوذ و نمود بیشتری در سرزمین‌های پیرامونی پیدا کرده است (۱۱). در فرهنگ لغت فارسی، کلمه بازی برابر با سرگرمی، مشغولیت، تفریح، لعب، کار، ورزش و فریب آمده است (۵). اما زیست‌شناسان بازی را برگرفته از کنجکاو برای کشف محیط دانسته و روان‌شناسان نیاز انسان به بازی را نتیجه وجود انرژی مازادی می‌دانند، جامعه‌شناسان نیز بازی را وسیله‌ای برای تمرین زندگی اجتماعی قلمداد می‌کنند (۹).

ارزش‌هایی که ورزش‌ها و بازی‌های «بومی» و «محلی» دارند و شگردها و مهارت‌هایی که می‌طلبند، اغلب با ارزش‌ها و شگردها و مهارت‌های ورزش‌های نوین، اگر نگوئیم در تضادند، به کلی تفاوت دارند. این ورزش‌ها و بازی‌های سنتی که اکثر قریب به اتفاق آنها در چارچوبی غیررسمی و غیرنهادی صورت می‌گیرند، بازتاب هویت‌های فرهنگی فردی و جمعی و نیز عواملی پراهمیت در توسعه فرهنگی‌اند (۱۲). این بازی‌ها به‌طور عام بار فرهنگی دارند و با هدف پر کردن اوقات فراغت انجام می‌گیرند. با شناخت بازی‌های بومی، قبیله‌ای، محلی و سنتی می‌توان شرایط را به‌منظور رشد و ارتقای همه‌جانبه افراد جامعه به‌ویژه قشر کودک و نوجوان و جوان مهیا کرد (۲). تحقیقی نشان داد که این بازی‌ها می‌تواند برنامه مناسبی را برای توسعه مهارت‌های حرکتی در کودکان ارائه دهد (۱۴). همچنین تحقیقات دیگر نشان داد که دست‌ساخته‌های خود کودکان و یافتن راه‌هایی برای استفاده از آنها به‌عنوان یک نوع بازی بومی و محلی به رشد ذهنی آنان کمک شایانی کرده و توانایی روبه‌رو شدن هرچه بهتر با محیط اطراف را برای آنان فراهم می‌کند (۱۹).

قوانین بسیاری از این بازی‌ها به‌گونه‌ای است که می‌تواند افراد را به مهارت‌های لازم برای مواجهه با موقعیت‌های دشوار زندگی مجهز کند (۳). تمامی بازی‌ها و ورزش‌هایی که در کشور ما وجود دارد و عضو فدراسیونی جهانی نیست، ورزش‌های «سنتی»، «بومی» یا «محلی» نامیده می‌شود، که برنامه‌ریزی آنها از سوی فدراسیون ورزش‌های همگانی و فدراسیون ورزش‌های روستایی انجام می‌گیرد. «ورزش‌های بومی» برگرفته از فرهنگ قومی مردم ماست و رابطه تنگاتنگ و نزدیکی به شیوه زندگی، رفتار، کردار و مناسبت‌های آنها دارد. البته امروزه برخی از این بازی‌های بومی از محدوده اولیه قومی خود خارج شده و

در مناطق دیگری هم رواج پیدا کرده است. "ورزش‌های محلی" در ایران و سایر کشورهای جهان نیز ورزش‌هایی است که در اصل ریشه در فرهنگ ملی آن ملت‌ها دارد، اگرچه ممکن است در ارتباط درون‌قومی نباشد، به‌عبارتی دیگر منحصراً به‌عنوان بازی متداول و معمول در یک منطقه شناخته شده باشد که ممکن است از آن منطقه برخاسته باشد یا مربوط به مناطق دیگر باشد (۱۲). "ورزش‌های سنتی" نیز از جمله ورزش‌های بومی است که در منطقه یا مناطق یا کل کشور مقبولیت عام پیدا کرده و به‌صورت رسم محلی درآمده است و از این دیدگاه مورد توجه و مورد پذیرش قرار گرفته است، این ورزش‌ها ریشه‌های تاریخی طولانی دارد و از جمله مراسم ملی محسوب می‌شود. این ورزش‌ها به لحاظ تمایل‌ها، گرایش‌ها و علایق فرهنگی، ذوقی و هنری مردم مناطق مختلف میهن ما و سایر نقاط جهان یکی از بهترین روش‌ها برای تفریح و ایجاد سرگرمی‌های مفرح، سالم و سازنده‌اند (۲).

از ویژگی‌های بارز این بازی‌ها می‌توان ساده و در در دسترس بودن، وابسته‌نبودن به ابزار خاص، تقویت توانایی استعداد جسمانی و فکری، قابل اجرا بودن در هر فصل، هر جا و مکان و تحت پوشش قرار دادن گروه‌های مختلف سنی از کودکان تا کهنسالان را نام برد (۱). بازی‌های بومی و محلی به فرهنگ و سنت خاص ایرانی گره خورده‌اند (۸). اطلاعات ما از گذشته نشان‌دهنده توجه مردم و جامعه به ورزش است، به‌طوری‌که عامل عمده‌ای که موجب تنوع در زندگی و شادابی روحیه مردم می‌شود، بازی‌ها و ورزش‌های فردی و جمعی است که از گذشته‌های دور در میان جوامع رواج داشته است (۹). مطالعات تاریخی انجام‌گرفته در یونان و روم نشان می‌دهد ساکنان اروپا تا چه اندازه به ورزش‌ها و بازی‌هایی که جنبه گروهی و اجتماعی داشته، توجه خاصی مبذول می‌داشته‌اند (۱۱). بسیاری از بازی‌های بومی و محلی در سطح بین‌المللی توسط مهاجران، دانشمندان و مقامات دولتی کشف و معرفی شده‌اند که تعداد نسبتاً کمی از آنها توسط افراد بومی شرح داده شده‌اند، از این‌رو باید برای کسب اطلاعات بیشتر از بومیان نواحی مختلف بسیار تلاش کرد (۱۶). برخی از این بازی‌ها و ورزش‌ها نشأت‌گرفته از هدف و منظور مشخصی بوده‌اند، مثل بازی‌های مراسم عروسی، مراسم کشاورزی و تغییر فصول (۷). به‌طور کلی این بازی‌ها به دو دسته فضای باز و فضای بسته تقسیم شده‌اند، ضمن آنکه هر کدام از این بازی‌ها را می‌توان به گروه‌های دخترانه و پسرانه نیز تقسیم کرد (۱). به‌طور کلی، بالغ بر ۱۵۰ نوع بازی سنتی در ایران وجود دارد که به مرور زمان و تغییر شیوه‌های زندگی، نسل امروز با بسیاری از آنها بیگانه شده است (۷).

اما در کشور ما این بازی‌ها و ورزش‌ها از عدم توجه، فراموش‌شدگی و توسعه‌نیافتگی رنج می‌برند. در سایر کشورها نیز با وجود تأکدهای بسیار، شواهد نسبتاً مشابهی وجود دارد. کشورهای طرفدار اصلاحات اساسی (رادیکال) همانند لیبریا و الجزایر تلاش کردند تا با توسعه و ترویج بازی‌های سنتی و بومی و محلی آنها را به‌عنوان ورزش‌ها و بازی‌های جایگزین کشورهای استعمارگر غربی در کشورهای خود به‌کار گیرند (۲۷). تحقیقات انجام‌گرفته در سال ۲۰۰۵ در دانمارک نشان داد که ظهور بازی‌های «بومی و محلی» در بین جامعه موجب تحول «تکامل»، «توسعه»، «سنت» و «مدرنیته» می‌شود (۲۰). بازی‌های بومی و محلی به تکامل نظام آموزشی و نظام فرهنگی-اجتماعی جامعه منجر می‌شود (۲۳). همچنین توجه به این بازی‌ها و فراهم آوردن وسایل و تجهیزات برای آنها موجب به‌وجود آمدن بازی‌های جدید می‌شود (۲۰). در تحقیقاتی که در کشور نیجریه با هدف رشد و گسترش ورزش‌های «بومی و محلی» صورت گرفت، حضور و حمایت دولت‌ها در تمامی سطوح برای رشد و گسترش بازی‌های بومی و محلی و قوی کردن پایه‌های این ورزش‌ها در میان جامعه ضروری قلمداد شد (۱۵). مطالعاتی که پس از افتتاح فدراسیون ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی نیجریه انجام گرفت، نشان داد که به‌منظور همکاری و درک متقابل بیشتر در این بازی‌ها و همچنین برای رسیدن به پتانسیل‌های استاندارد و اثربخش‌تر باید آنها را در سطح بین‌المللی و رقابتی «ارتقا» داد (۱۵). با وجود این مشکلاتی بر سر راه توسعه این ورزش‌ها وجود دارد.

فدراسیون‌ها به‌تنهایی نمی‌توانند وسایل و تجهیزات لازم برای جوانان خواهان احیای این بازی‌ها را فراهم کنند و دولت باید با مسئولیت‌پذیری بیشتر و تلاش در فراهم آوردن تجهیزات و امکانات مورد نیاز در تمام سطوح آنها را یاری کند (۱۴). اهالی رسانه نیز در زمینه ترویج و تبلیغ ورزش‌های سنتی بسیار ضعیف عمل می‌کنند که باید با تلاش بیشتر در آگاهی‌آحاد جامعه از این ورزش‌ها و ارائه تصویری روشن از این ورزش‌ها در ذهن مردم کوشا باشند (۱۵). نبود کارکنان آگاه و آموزش‌دیده در زمینه بازی‌های بومی و محلی در فدراسیون‌ها برای پاسخگویی به نیازهای این بازی‌ها مشکل جدی در راه «احیا» و «ترویج» این بازی‌هاست که دولت باید کارکنان کوشا و آموزش‌دیده را برای این کار استخدام کند. همچنین کارکنانی که آموزش ندیده‌اند یا در این زمینه به‌روز نیستند، در مؤسسه‌های ملی تعلیم داده شوند (۱۳). نبود انگیزه کافی برای مربیان و ورزشکاران به‌علت کمبود حقوق و مزایای یکی دیگر از موانع «ترویج» این رشته است که باید توجه ویژه‌ای به این مسئله شود (۱۵).

امروزه صنعت ورزش به‌تنهایی بین یک تا دو درصد محصول ناخالص ملی کشورهای صنعتی را تشکیل می‌دهد. درحالی‌که ورزش به رقابتی کاملاً حرفه‌ای تبدیل شده است، ورزش‌ها و بازی‌های «سنتی» و عدم رونق آنها نگرانی‌های عمیقی را فراهم آورده است (۱۰).

با توجه به اهمیت ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی از جنبه‌های مختلفی مثل رشد جسمانی، تفریح و سرگرمی، اوقات فراغت و غیره و توجه به این نکته که بازی‌های بومی و محلی در کشور رو به انزوا و فراموشی است، پژوهشگران تحقیق حاضر بر آن شدند تا راهکارهای «احیا»، «ترویج» و «ارتقای» ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی در ایران را شناسایی کنند تا بر این اساس مدیران و دست‌اندرکاران ورزشی و نهادهای اجتماعی مربوطه بتوانند اقدامات لازم را برای احیا و گسترش آنها انجام دهند. از این‌رو در پژوهش حاضر این سؤال مطرح شد که برای احیا و دوباره زنده کردن ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی چگونه باید عمل کرد؟ برای ترویج و همه‌گیر کردن این بازی‌ها چه کارهایی باید انجام داد؟ و برای ارتقای ورزش‌های بومی و محلی به رده‌ای همانند ورزش‌های جدید چه فعالیت‌هایی را باید اتخاذ کرد؟

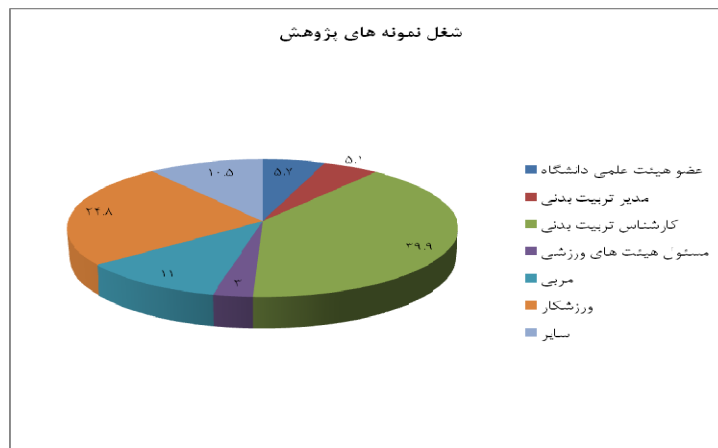
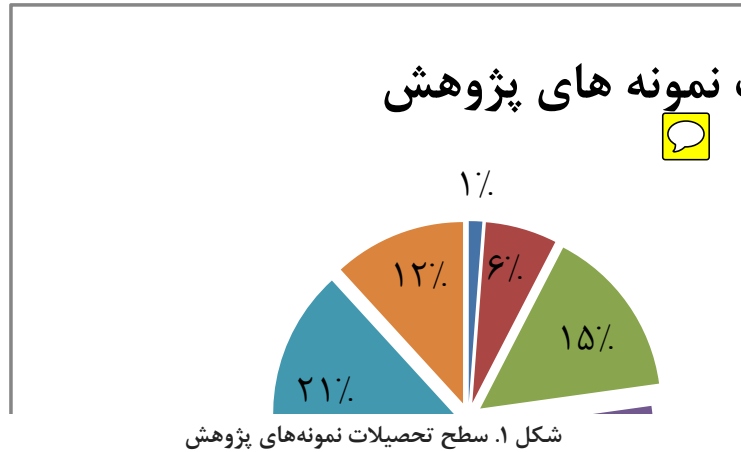
روش‌شناسی تحقیق

روش این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی است و به‌صورت پیمایشی انجام گرفته است و محققان در نظر داشتند ضمن بررسی وضعیت موجود ورزش‌های بومی و محلی کشور، شیوه‌های مناسب احیا، ترویج و ارتقای آنها را از دیدگاه نمونه آماری پژوهش توصیف کرده و یافته‌های حاصل را برای برنامه‌ریزی‌های آتی تحلیل کنند. برای اجرای این پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته نسبتاً جامعی برای شناسایی شیوه‌های مناسب احیا، ترویج و ارتقای ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی با استفاده از نتایج پژوهش‌های مختلف انجام‌گرفته در داخل و خارج کشور و نیز نظرسنجی و مصاحبه با خبرگان، صاحب‌نظران و افراد دست‌اندرکار و دارای تجربه تهیه شد که روایی آن از طریق نظرسنجی از پانزده نفر از استادان مدیریت ورزشی و دست‌اندرکاران مربوط به ورزش‌های بومی و محلی در فدراسیون‌های ورزش روستایی و ورزش همگانی پس از اندکی تغییرات تأیید شد. پایایی پرسشنامه نیز با انجام تحقیق راهنما روی ۵۰ نفر از نمونه‌ها مورد تأیید قرار گرفت (آلفای کرونباخ=۰/۷۷). نمونه آماری پژوهش ۲۹۸۳ نفر از دست‌اندرکاران هیأت‌های ورزش همگانی و ورزش روستایی و عشایری سراسر کشور (شامل

مدیران استان‌ها، کارکنان، مربیان رشته‌های مختلف ورزشی و ورزشکاران) و اعضای هیأت‌های علمی رشته تربیت بدنی دانشگاه‌های سراسر کشور و متخصصان و کارشناسان ورزشی شاغل در سازمان‌ها و دانشگاه‌های کشور تشکیل بودند. نمونه آماری تقریباً برابر جامعه آماری بود. برای این منظور ۳۵۰۰ پرسشنامه از طریق مراجعه حضوری محققان در محل تجمعات و گردهمایی‌های مربوط به ورزش همگانی و ورزش روستایی و عشایری، ارسال و دریافت پستی پرسشنامه‌ها به هیأت‌ها و افراد دست‌اندرکار با همکاری این دو فدراسیون و نیز ارسال پستی پرسشنامه‌ها به دانشکده‌ها و گروه‌های تربیت بدنی سراسر کشور میان نمونه‌های آماری توزیع شد. برای تشویق به منظور دریافت کامل پرسشنامه‌ها، هدایایی نیز در نظر گرفته شده بود. سرانجام و در مجموع ۲۹۸۳ پرسشنامه بدون نقص به گروه پژوهشی واصل شد. داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شدند. برای توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد نمونه مانند تعداد، جنسیت، استان و شهر محل اقامت، شغل، میزان تحصیلات، میزان اطلاعات در مورد ورزش‌های بومی و محلی و غیره از روش‌های آماری توصیفی مانند فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار استفاده شد. برای بررسی اهمیت متغیرها و مؤلفه‌های هریک از آنها از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. تمامی این تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و LISREL انجام گرفت.

یافته‌ها

از ۳۵۰۰ پرسشنامه توزیع شده ۲۹۸۳ پرسشنامه کامل عودت شد. نتایج توصیفی نشان داد که ۷۷/۸ درصد نمونه‌ها مرد و ۲۲/۲ درصد زن بودند. میانگین سنی آنها ۴۲/۱۰ سال بود. از ۳۰ استانی که پرسشنامه در آنها توزیع شد، بیشترین فراوانی مربوط به استان‌های تهران (۹۵۴ پرسشنامه)، آذربایجان شرقی (۳۳۵ پرسشنامه) و کردستان (۲۱۰ پرسشنامه) و کمترین فراوانی مربوط به استان یزد (۱ پرسشنامه) بود. شکل ۱ میزان تحصیلات نمونه‌های پژوهش را نشان می‌دهد. همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد، اکثر نمونه‌های پژوهش دارای مدرک کارشناسی و بالاتر بودند. شغل نمونه‌های پژوهش نیز یکی از ویژگی‌هایی است که می‌تواند بیانگر مناسب بودن نمونه آماری انتخاب شده باشد، که نمودار دایره‌ای زیر فراوانی و درصد هر کدام را توصیف می‌کند.

شکل ۲. شغل نمونه‌های پژوهش

بیشتر نمونه‌های پژوهش کارشناس تربیت بدنی بودند (۱۱۹۱ نفر)، پس از آن بیشترین فراوانی مربوط به پاسخگویانی بود که در گروه ورزشکار قرار داشتند (۷۳۰ نفر). همچنین، تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها نشان داد که نمونه‌های پژوهش به‌طور میانگین ۱۲/۸۹ سال در شغل خود دارای سابقه بودند. همچنین ۹۳/۸ درصد از نمونه‌های پژوهش اظهار داشتند که تا حدودی یا به‌طور کامل با ورزش‌های بومی و محلی قومیت خود آشنایی دارند که این رقم بسیار مناسبی است و می‌تواند بیانگر

مناسب بودن نمونه‌های آماری انتخاب شده باشد. نتایج تجزیه و تحلیل توصیفی پاسخ‌های نمونه‌ها به سؤال‌های مربوط به راهکارهای ترویج، ارتقا و احیای ورزش‌های بومی و محلی در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. توصیف وضعیت پاسخ نمونه‌های پژوهش به سؤال‌های پرسشنامه

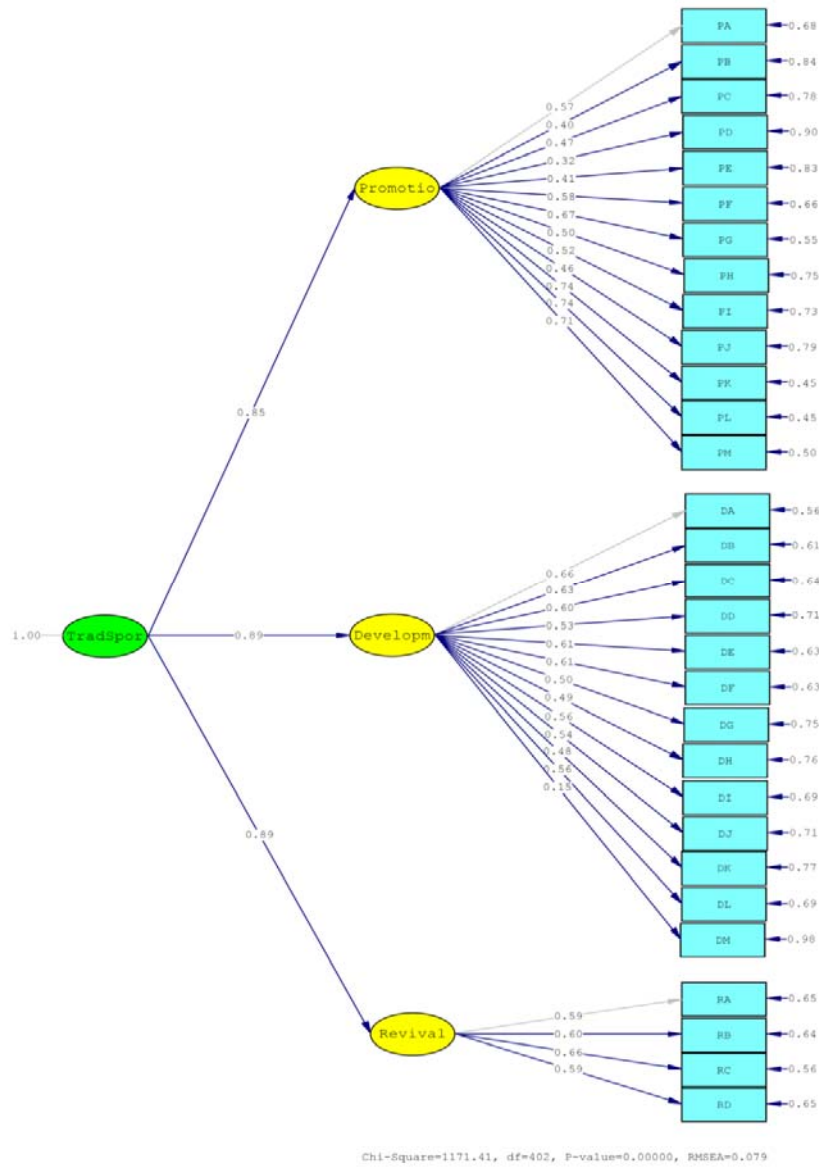
متغیر	مضمون مؤلفه	علامت اختصاری	میانگین پاسخ‌ها
ترویج	برگزاری مسابقات رسمی در قالب تقویم سالیانه	PA	۳/۶۰
	برگزاری مسابقات خانوادگی	PB	۳/۴۱
	برگزاری در قالب جشنواره های ملی و بین المللی	PC	۳/۹۷
	افزایش لذت و نشاط در آن	PD	۳/۶۳
	گسترش فعالیت‌های بازاریابی	PE	۳/۲۸
	پخش تلویزیونی و تبلیغات رسانه‌ای	PF	۳/۸۲
	گنجانیدن در برنامه‌های آموزش و پرورش	PG	۳/۹۹
	مشارکت شهرداری‌ها	PH	۳/۵۷
	مشارکت سازمان میراث فرهنگی و وزارت ارشاد	PI	۳/۵۷
	انجام در محیط‌ها و فضاهای جذاب	PJ	۳/۹۳
	آموزش معلمان تربیت بدنی	PK	۳/۹۵
	اجرا در قالب درس تربیت بدنی در مدارس و دانشگاه‌ها	PL	۳/۶۹
	ترویج در دانشکده‌های تربیت بدنی (در قالب واحدهای نظری و عملی)	PM	۳/۶۱
	غیره	PNother	۳/۸۴
ارتقا	تهیه طرح جامع ورزش‌های بومی و محلی	DA	۳/۷۳
	افزایش بودجه این بخش	DB	۴/۰۱
	تصویب برداری با کیفیت از مسابقات و رویدادها	DC	۴/۰۲
	جذاب و مدرن نشان دادن از نظر ظاهری	DD	۳/۵۹
	تدوین قوانین الزام‌آور	DE	۳/۶۷
	علمی کردن آنها براساس اصول علمی ورزش	DF	۴/۰۲
	انجام اصلاحات در قوانین و مقررات آنها	DG	۳/۶۳
	افزایش تعداد داوطلبان در این بخش	DH	۴/۰۰
	تأسیس فدراسیون ورزش‌های بومی و محلی	DI	۳/۷۷
	ایجاد سازمان یا شورای متولی و جلوگیری از موازی کاری	DJ	۳/۸۲

ادامه جدول ۱. توصیف وضعیت پاسخ نمونه‌های پژوهش به سؤال‌های پرسشنامه

متغیر	مضمون مؤلفه	علامت اختصاری	میانگین پاسخ‌ها
۱)؛	ایجاد اداره کل ورزش‌های بومی و محلی در وزارت ورزش و جوانان	DK	۴/۰۷
	تشکیل کمیته راهبری زیر شاخه شورای عالی ورزش	DL	۳/۵۵
	غیردولتی‌سازی و سپردن مسئولیت آن به NGOها	DM	۲/۹۲
۲)؛	غیره	DNother	۳/۹۸
	چاپ کتاب، مجله، جزوه یا CD آموزشی	RA	۴/۰۵
	آموزش و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها	RB	۴/۴۱
	آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها	RC	۴/۳۴
	حمایت از فعالیت‌های پژوهشی	RD	۴/۳۶
	غیره	REother	۴/۳۴

همان‌گونه که در جدول ۱ مشخص است، در متغیر ترویج، راهکار «گنجاندن در برنامه‌های آموزش و پرورش»، راهکار «برگزاری در قالب جشنواره‌های ملی و بین‌المللی»، و راهکار «آموزش معلمان تربیت بدنی» و راهکار «برگزاری در محیط‌ها و فضاهای جذاب» در مرتبه‌های اول تا چهارم از میان سیزده عامل قرار داشتند. در متغیر ارتقا، راهکار «ایجاد اداره کل ورزش‌های بومی و محلی در وزارت ورزش و جوانان»، راهکار «علمی کردن آنها براساس اصول علمی ورزش»، راهکار «تصویب‌برداری باکیفیت از مسابقات و رویدادها» و راهکار «افزایش بودجه این بخش»، در مرتبه‌های اول تا چهارم از میان سیزده عامل مربوط به راهکار ارتقا قرار داشتند. در متغیر احیا، نیز راهکار «آموزش و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها»، راهکار «حمایت از فعالیت‌های پژوهشی»، و راهکار «آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها»، در مرتبه‌های اول تا سوم از میان چهار عامل قرار داشتند. در شکل زیر نتایج مربوط به تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم (ضرایب استاندارد شده) متغیرهای پژوهش آورده شده است.

در شکل ۳ بار عاملی میان متغیرهای اصلی پژوهش و شاخص‌های آنها و نیز میان این متغیرها و سازه کلی ورزش‌های بومی و محلی به صورت ضرایب استاندارد شده یعنی با در نظر گرفتن مقادیر انحراف استاندارد محاسبه شده است. به عبارت بهتر، مقادیر بار عاملی با یکدیگر قابل مقایسه‌اند. همان‌گونه که مشخص است:

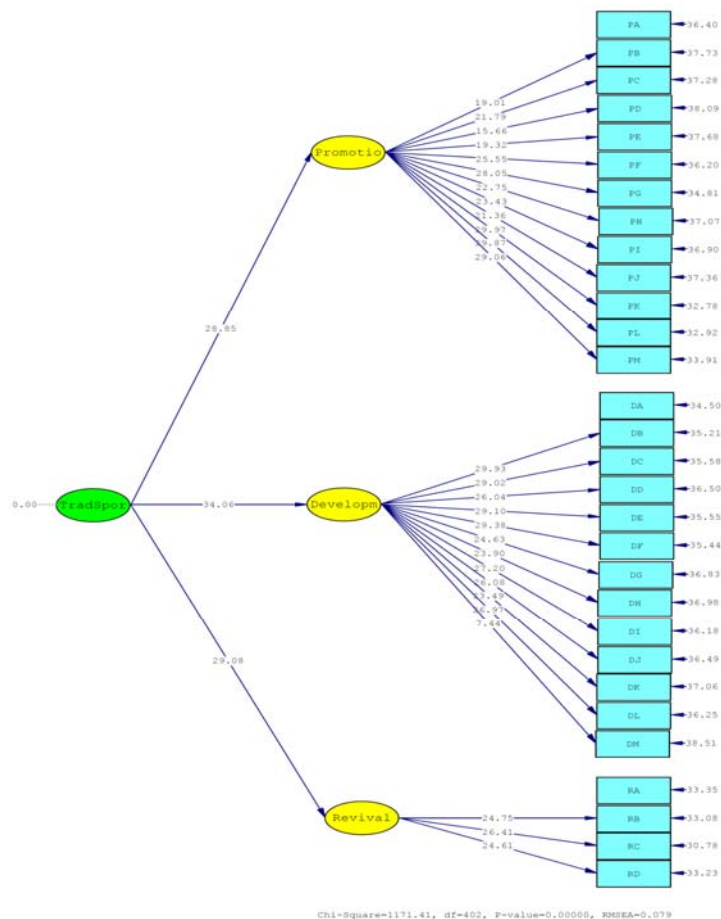

شکل ۳. تحلیل عاملی تحلیلی مرتبه دوم متغیرهای اصلی پژوهش (بار عاملی به صورت ضرایب استاندارد شده)

در متغیر ترویج، PK (آموزش معلمان تربیت بدنی)، PL (اجرا در قالب درس تربیت بدنی در مدارس و دانشگاه‌ها)، PM (ترویج در دانشگاه‌های تربیت بدنی)، PG (گنجاندن در برنامه‌های آموزش و پرورش)، از بیشترین بار عاملی و به عبارت بهتر، بیشترین واریانس برخوردارند، از این رو مهم‌تر شناخته می‌شوند. در متغیر ارتقا، شاخص‌های DA (تهیه طرح جامع ورزش‌های بومی و محلی)، DB (افزایش بودجه این بخش)، DE (تدوین قوانین الزام‌آور)، DF (عملی کردن آن براساس اصول علمی ورزش)، DC (تصوربرداری باکیفیت از مسابقات و رویدادها)، از بیشترین بار عاملی و به عبارت بهتر، بیشترین واریانس برخوردارند و از این رو مهم‌تر شناخته می‌شوند. در متغیر احیا، شاخص‌های RC (آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها)، و RB (آموزش و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها)، از بیشترین بار عاملی و به عبارت بهتر، بیشترین واریانس برخوردارند و از این رو مهم‌تر شناخته می‌شوند. همچنین، بار عاملی میان متغیرهای اصلی پژوهش با سازه بازی‌های بومی و محلی نسبتاً قوی است، اما بار عاملی یا رابطه میان ورزش‌های بومی و محلی با متغیر ارتقا و احیا قوی‌تر است.

در شکل ۴ مقادیر t تحلیل عاملی تأییدی متغیرهای اصلی و مؤلفه‌های آنها که نشان‌دهنده معنادار بودن بارهای عاملی است، آورده شده است.

همان‌گونه که شکل ۴ نشان می‌دهد، مقادیر معناداری t که نشان از معنادار بودن یا نبودن روابط میان متغیرها دارد، آورده شده است ($t > 1/96$). شکل ۴ نشان می‌دهد که کلیه ضرایب و بارهای عاملی میان متغیرهای اصلی و همچنین میان متغیرها و شاخص‌های مربوط به آنها معنادار است. این امر نشان می‌دهد که دست‌بندی‌های انجام‌گرفته شاخص‌ها صحیح بوده است. شاخص‌های اصلی برازش مدل شامل Chi-Square, df, P-Value, RMSEA که در پایین شکل مشاهده می‌شود نیز همگی حاکی از برازش و مناسب بودن مدل برای استخراج روابط میان متغیرهاست.

شکل ۴. مقادیر t تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم متغیرهای اصلی پژوهش

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های توصیفی نشان‌دهنده مناسب بودن نمونه آماری پژوهش برای هدف پژوهش است، زیرا بیشتر آنها (حدود ۹۰ درصد) از جامعه ورزشی کشور بودند که در نقش هیأت علمی دانشگاه، مدیران تربیت بدنی، کارشناسان ورزشی، مربیان و غیره مشغول به کارند، همچنین بیش از ۹۳ درصد از کل نمونه‌های پژوهش اظهار داشتند که با ورزش‌های بومی و محلی کشور یا مناطق خود تا حدودی یا به‌طور کامل آشنایی دارند، و از طرفی در ۳۰ استان کشور پرسشنامه پخش شده است. نتایج توصیفی حاصل نشان

می‌دهد که در متغیر «ترویج»، راهکارهای «گنجاندن در برنامه‌های آموزش و پرورش»، «برگزاری در قالب جشنواره‌های ملی و بین‌المللی»، «آموزش معلمان تربیت بدنی» و «برگزاری در محیط‌ها و فضاهای جذاب» در مرتبه‌های اول تا چهارم از میان سیزده عامل قرار داشتند که با یافته‌های دیگر محققان در این زمینه همخوان و همسوست (۲۶). یافته‌های توصیفی در مورد متغیر «ارتقا»، راهکارهای «ایجاد اداره کل ورزش‌های بومی و محلی در وزارت ورزش و جوانان»، «علمی کردن آنها براساس اصول علمی ورزش»، «تصویربرداری باکیفیت از مسابقات و رویدادها» و «افزایش بودجه این بخش»، را چهار راهکار مناسب برای متغیر ارتقا ذکر کرده‌اند که دو راهکار «تصویربرداری باکیفیت از مسابقات و رویدادها» و «ایجاد اداره کل ورزش‌های بومی و محلی در وزارت ورزش و جوانان» با یافته‌های دیگر محققان تطابق دارد (۲۵، ۲۴) و راهکار «علمی کردن آنها براساس اصول علمی ورزش» با بررسی‌های انجام‌گرفته در این زمینه همسوست (۲۶). در متغیر «احیا»، نیز راهکارهای «آموزش و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها»، «حمایت از فعالیت‌های پژوهشی» و «آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها»، در مرتبه‌های اول تا سوم از میان چهار عامل قرار داشتند که تحقیقات گسترده‌ای این یافته‌ها را تأیید می‌کند (۲۲، ۲۱، ۱۵).

در تعیین شیوه‌های مناسب برای «ترویج» و «احیا» ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی در کشور تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که راهکار «آموزش معلمان تربیت بدنی»، «اجرا در قالب درس تربیت بدنی در مدارس و دانشگاه‌ها» و «ترویج در دانشکده‌های تربیت بدنی در قالب واحدهای نظری و علمی» در ترویج ورزش‌های بومی و محلی اهمیت زیادی دارند. یکی دیگر از جدیدترین تحقیقات انجام‌گرفته در مناطق غربی کشور صحت این مطالب را تأیید می‌کند و بیان می‌دارد که «آموزش معلمان تربیت بدنی» به‌منظور ترویج این بازی‌ها اهمیت خاصی دارد (۲۵). هر سه راهکار مذکور به این مسئله اشاره دارد که برای توسعه ورزش‌های بومی و محلی باید از ظرفیت‌های آموزشگاه‌ها استفاده کرد. تجزیه و تحلیل‌های انجام‌گرفته در مورد مصاحبه‌ها و پرسشنامه‌ها نشان داد که نمونه‌های پژوهش راهکارهای «توجه صدا و سیما و سایر رسانه‌ها» و «توسعه و آموزش در مدارس و مراکز آموزشی» را برای «ترویج» این ورزش‌ها مناسب می‌دانند. این نتیجه با نتایج پژوهش‌ها و مستندات دیگر همخوان است؛ از جمله پژوهشی که در استان کردستان صورت گرفت که در آن «آموزش و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها» از مهم‌ترین عوامل ترویج این بازی‌ها دانسته شد (۲۵). اظهار شده است این ورزش‌ها به‌عنوان

واحد یا درس تربیت بدنی در دانشگاه‌ها و مدارس توسعه و گسترش یابد (۸). در دیگر کشورها نیز اتخاذ راهکارهای مشابهی پیشنهاد شده است (۲۴، ۱۷).

در شناسایی و معرفی اقدامات و دستورالعمل‌های لازم برای «ارتقای» ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی در کشور تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که راهکارهای «تهیه طرح جامع ورزش‌های بومی و محلی»، «افزایش بودجه بخش ورزش‌های بومی و محلی»، «تدوین قوانین الزام‌آور» و «تصویب برداری باکیفیت از مسابقات و رویدادها» مهم‌ترین شاخص‌هایی بودند که از بیشترین وارپانس در ارتباط با سایر شاخص‌ها در متغیر ارتقا برخوردار بودند و از این‌رو اهمیت بیشتری داشتند. پژوهشی دیگر صحت این یافته تحقیق را مبنی بر تدوین «قوانین الزام‌آور»، «استفاده از فناوری‌های جدید و پیشرفته نظیر تصویربرداری باکیفیت از مسابقات»، «تشکیل جلسات در سطوح بالای ملی و تهیه طرح جامع» برای متغیر ارتقا تأیید کرد، اما از افزایش بودجه این بخش به‌عنوان یک متغیر ارتقا سخنی به میان نیاوردند (۲۴).

بازی‌ها و ورزش‌های سنتی بخشی از میراث فرهنگی غیرمادی بشریت‌اند. بدین‌سان، شایسته آنند که در فهرستی توصیفی، همان‌گونه که کنگره بین‌المللی فعالیت‌های جسمی، ورزش و رشد که در فوریه ۱۹۹۲ در نابول (تونس) برگزار شد، و به یونسکو توصیه کرده است، گنجانده شوند. اگر قرار است برخی ورزش‌ها به‌عنوان فرهنگ مردم حفظ شوند، خوب است دست کم فهرستی از آنها در دست داشته باشیم (۴). با اینکه ورزش‌های بومی و محلی نقش مهم و زیادی در فعالیت‌های بدنی در گذشته‌های نه‌چندان دور مردم ایران به‌گواهی مستندات و پژوهش‌های مختلف داشته است، اکنون این ورزش‌ها در حال فراموشی و نابودی‌اند (۸). براساس تحقیقات انجام‌گرفته در ایران به‌طور میانگین ۲ درصد ورزشکاران کشور به ورزش‌های محلی و باستانی می‌پردازند که این رقم در میان ورزش‌های رایج امروزی کمترین مقدار را دارد. شایان یادآوری است که از این مقدار نیز بیشترین داده‌های به‌دست‌آمده مربوط به ورزش زورخانه‌ای و باستانی است که در مورد ورزش‌های دیگر نظیر چوگان جای تأمل دارد و می‌توان فنای ورزش‌های ملی را یافت (۶). تحقیقات انجام‌گرفته در مورد این ورزش‌ها در آلمان این یافته‌ها را تأیید می‌کند (۲۴). با توجه به اینکه مهم‌ترین یافته‌های توصیفی و مطرح‌شده اغلب مربوط به دولت است، یکی از مهم‌ترین موانع توسعه ورزش‌های بومی و محلی، بی‌توجهی مسئولان است؛ از این‌رو باید نگرشی نو در ورزش کشور در این زمینه پدیدار شود. یافته‌های دیگر کشورها از جمله چین با این مطلب همسوست و بیان می‌دارد که این ورزش‌ها از سوی دولت حمایت سیاسی، مالی، استعدادیابی و بازاریابی نمی‌شوند (۲۱).

در بعضی کشورها دولت در این زمینه اقداماتی انجام داده است؛ از جمله دولت آفریقای جنوبی که با آغاز پروژه‌های در زمینه بازی‌های بومی و محلی، سعی در معرفی ارزش‌های آفریقا دارد. «عمومی کردن این بازی‌ها»، «تأثیرات آموزشی، ترویج و توسعه مبانی این بازی‌ها به منظور اهداف آموزشی»، «مزایای سلامتی ناشی از اجرای این بازی‌ها»، «کاهش رفتار ناپسند اجتماعی»، «انجام این بازی‌ها در پارک‌ها و مراکز شهری»، «ایجاد ساختارهایی برای انجام این بازی‌ها در مناطق مختلف»، از جمله اهدافی هستند که این پروژه به دنبال آن است (۱۸).

محققان پیشنهاد می‌کنند که در قالب یک مسابقه ملی، همایش ملی یا طرح پژوهش ملی، کلیه ورزش‌های بومی و محلی و شیوه اجرای آنها به فراخوانی گذاشته و شناسایی شوند و به منظور اجرای برنامه‌های آتی مدون گردند؛ همچنین پیشنهاد می‌شود با توجه به دیدگاه منفی که در نسل جوان وجود دارد، برای توسعه ورزش‌های بومی و محلی در مدارس و دانشگاه‌ها، عیناً از این نام استفاده نشود و از نام‌های کلی‌تری مانند «بازی‌ها» برای همان محتوا استفاده شود. با توجه به نتایج پژوهش نیز پیشنهاد می‌شود تمرکز فعالیت‌های احیایی، ترویجی و ارتقایی بر ارگان‌ها و مؤسسات آموزشی مانند مدارس و دانشگاه‌ها صورت گیرد و این بازی‌ها به‌عنوان واحد درسی در برنامه آموزشی مدارس گنجانده شده یا حتی به‌عنوان یک رشته دانشگاهی وارد دانشگاه‌ها شوند. هر ساله و به مناسبت‌های گوناگون این بازی‌ها وارد جنبه‌های رقابتی شده و در سطح شهرستانی، استانی و کشوری و تا حد امکان در ورزشگاه‌های استاندارد و شناخته‌شده برگزار شوند و مورد پوشش خبری گسترده و در سطح کشوری قرار داده شوند تا نسل جوان و نوجوان به روی آوردن به این بازی‌ها ترغیب شوند. همچنین در این راستا آموزش نیروهای خبره و برگزاری کلاس‌های ضمن خدمت برای دبیران تربیت بدنی و توجیه آنها برای رسیدن به اهداف ضروری است.

منابع و مآخذ

۱. ارشاد، طیبیه؛ آزمون، جواد؛ جودی، مریم. (۱۳۹۱). "تربیت بدنی ابتدایی ویژه معلمان ابتدایی". اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی، ص: ۱۵-۱۶.
۲. اشرفی، لیلا، (۱۳۸۶)، "بازی‌های سنتی آذربایجان". فصلنامه فرهنگ مردم ایران، شماره ۲۷، ص: ۱۴۲-۱۵۰.

۳. بهار، ملک‌الشعرا (۱۳۴۵). "بازی‌های ایرانی". مجله تعلیم و تربیت، سال چهارم، شماره ۱۱، ص ۵۲-۵۵
۴. جهانگیر کوثری. روزنامه همشهری (دوشنبه ۱۴ شهریور ۱۳۸۴). "ورزش‌های سنتی بومی و محلی نهضت ورزشی در جهان".
۵. دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۴۵). "فرهنگ دهخدا". جلد نهم، تهران مؤسسه دهخدا. بازیابی شده در تاریخ ۹۳/۳/۲۶ از: <http://www.jasjoo.com/books/wordbook/dehkhoda/>
۶. سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴). "مطالعات تفصیلی توسعه ورزش قهرمانی". ناشر سب سبز، ص: ۷۵-۹۷.
۷. سواری، مصطفی (۱۳۹۰). "نگاهی به بازی‌های محلی خوزستان". آموزشی، دوره یازدهم، شماره ۳، ص: ۴۴-۴۵
۸. فراهانی، ابوالفضل، شهرکی منصوره (۱۳۸۵). "بررسی بازی‌های بومی و محلی سیستان و بلوچستان". تاریخ نامه ورزش ایران زمین(۱)، تهران، کمیته ملی المپیک، چاپ اول، ص ۱۳۶-۱۷۸.
۹. متینی، جلال، (۱۳۵۶). "برخی از بازی‌ها و سرگرمی‌های رایج در ایران در روزگاران پیش". مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، سال سیزدهم، ص ۱۳-۱۵
۱۰. محمدرضا منصوریان. روزنامه همشهری (سه‌شنبه ۱۰ خرداد ۱۳۸۴) "ورزش‌های سنتی و فرهنگ مردم".
۱۱. معتمدی، پژمان؛ مهدوی‌نژاد، رضا، (۱۳۸۷). "تاریخ تربیت بدنی و ورزش". دانشگاه اصفهان، ص: ۳۲-۳۵.
۱۲. میرنیا، سیدعلی، (۱۳۸۱). "نگاهی به فرهنگ عامه خراسان". تهران، سخن‌گستر، ص: ۱۱.
13. Adeogun S. O. (2002). "Basic skills and techniques of traditional sport in Nigeria". Tolly graphic production Lagos Nigeria, pp :23-28.
14. Akbari, H. (2007). "Impact of local games on development of skills in handling for boys 7 to 9 years old". Journal of motion. Vol.34. pp: 35-43.
15. Akinemi A. (2009). "Traditional Sports & Games in Nigeria". National Institute for Sports, Lagos, Nigeria, pp: 230-236.

16. Australian sports commission. (2008). "Traditional Indigenous Games, Suitable for school years K-3" available in: www.ausport.gov.au/isp.
17. Baumann, W. (1986). "Fundamentals of Sport for All". International Congress. Frankfurt/M.: DSB.
18. Burnet, C. & W.J. Hollander. (2004). "Indigenous games research report". South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation, 2004, 26(1): pp:9-23.
19. Doutor PC, Fachardo RJ. (2008). "Game and Traditional sports in Portugal Faculdade de Ciências do Desporto e Educação Física da". , vol. 2, No, 3, pp: 1-14.
20. Eichberg, H. (2005). "Traditional games". University of Southern Denmark, Centre for Sport, Health and Civil Society, Gerlev, pp: 27-29.
21. "How to revive struggling traditional Chinese sports?". (2013). Available in: www.ecns.cn Sunday Feb 10.
22. Iyaluegbeghe, C. (2007) "Management principles adopted by traditional Sports Federation of Nigeria towards major events". Unpublished article presented to National Institute for Sports, Lagos Nigeria, pp: 253-258.
23. Krist, S. (2004). "Where going back is a step forward. The re-traditionalizing of sport games in post-Soviet Buriatia." In: Sibirica, Journal of Siberian Studies, London, pp: 104-115.
24. Lavega Burgués, P. (2005). "Traditional Sports and Games in 21st Century Europe: Future Challenges, the Culture 2000 project "Play with Your Heart, Share Your Culture" .European Traditional Sports and Games Association.
25. Memari, E. Mohammadi, S. Yektayar, M, (2012). "A Research on Native and local Games of Kurdistan Province". International Journal of Sport Studies. Vol, 2(10), pp: 489-496.
26. Razzaq, A. (2012). "Raising the Profile of Traditional Games". Available in: <http://www.pactradio.com/en/features/raising-the-profile-of-traditional-games.php>
27. Youcef , Fates,. (1994). "Sport ET Tiers-Monde". Paris: PUF, pp. 940-941.